

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS
2019 metai

1

LI

Vilnius 2019

LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

2019

1

Vilnius 2019

LITAUISCHES INSTITUT FÜR GESCHICHTE

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

2019

1

Vilnius 2019

Žurnalo leidybą finansavo

LIETUVOS MOKSLO TARYBA
PAGAL VALSTYBINĘ LITUANISTINIŲ TYRIMŲ IR SKLAIDOS
2016–2024 METŲ PROGRAMĄ
Projekto finansavimo sutartis Nr. S-LIP-19-10

Redakcinė kolegija / Editorial Board / Redaktion:

Egidijus ALEKSANDRAVIČIUS
Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuva /
Vytautas Magnus University, Lithuania

Krzysztof BUCHOWSKI
Balstogės universitetas, Lenkija /
University of Białystok, Poland

Jan JURKIEWICZ
Adomo Mickevičiaus universitetas Poznanėje, Lenkija /
Adam Mickiewicz University, Poznań, Poland

Tomasz KEMPA
Mikalojaus Koperniko universitetas Torunėje, Lenkija /
Nicolaus Copernicus University in Toruń, Poland

Česlovas LAURINAVIČIUS
Lietuvos istorijos institutas, Lietuva /
Lithuanian Institute of History, Lithuania

Vėjas G. LIULEVIČIUS
Tenesio universitetas Noksvilyje, JAV /
University of Tennessee, Knoxville, USA

Bernadetta MANYŚ
Adomo Mickevičiaus universitetas Poznanėje, Lenkija /
Adam Mickiewicz University, Poznań, Poland

Elmantas MEILUS (pirmininko pavaduotojas / Deputy Editor-in-Chief)
Lietuvos istorijos institutas, Lietuva /
Lithuanian Institute of History, Lithuania

Jolita MULEVIČIŪTĖ
Lietuvos kultūros tyrimų institutas, Lietuva /
Lithuanian Culture Research Institute, Lithuania

Mathias NIENDORF
Greifswaldo universitetas, Vokietija /
University of Greifswald, Germany

Rimvydas PETRAUSKAS
Vilniaus universitetas, Lietuva /
Vilnius University, Lithuania

Sergej POLECHOV / Сергей В. ПОЛЕХОВ / Sergey POLEKHOV
Rusijos mokslų akademijos Rusijos istorijos institutas, Rusija /
Institute of Russian History, Russian Academy of Sciences, Russia

Jolita SARCEVIČIENĖ (atsakingoji sekretorė / Executive Secretary)
Lietuvos istorijos institutas, Lietuva /
Lithuanian Institute of History, Lithuania

Vladas SIRUTAVIČIUS
Lietuvos istorijos institutas, Lietuva /
Lithuanian Institute of History, Lithuania

Gintautas SLIESORIŪNAS (pirmininkas / Editor-in-Chief)
Lietuvos istorijos institutas, Lietuva /
Lithuanian Institute of History, Lithuania

Darius STALIŪNAS
Lietuvos istorijos institutas, Lietuva /
Lithuanian Institute of History, Lithuania

Saulius SUŽIEDĖLIS
Milersvilio universitetas, JAV /
Millersville University, USA

Joachim TAUBER
Šiaurės Rytų institutas Liuneburge, Vokietija /
Nordost Institut in Lüneburg, Germany

Theodore R. WEEKS
Pietų Ilinojaus universitetas Karbondeilyje, JAV /
Southern Illinois University, Carbondale, Ill., USA

Andrzej ZAKRZEWSKI
Varšuvos universitetas, Lenkija /
University of Warsaw, Poland

Registruota duomenų bazė:

Articles appearing in this journal are abstracted and indexed in:
HISTORICAL ABSTRACTS. AMERICA: HISTORY AND LIFE.

EBSCO Publishing. Lituanistika

Recenzuojamas mokslo žurnalas, leidžiamas nuo 1971 m. Per metus išeina 1 tomas (2 numeriai).
Elektroninę straipsnių versiją pdf formatu galima rasti internetinėje svetainėje: <http://talpykla.istorija.lt/>

ISSN 0202-3342
e-ISSN 2538-6549

© Lietuvos istorijos institutas, 2019
© Straipsnių autoriai, 2019

VLADAS SIRUTAVIČIUS

Lietuvos istorijos institutas

STALINIZMAS IR ETNOKULTŪROS INSTITUCIONALIZAVIMAS. PIRMOJI DAINŲ ŠVENTĖ SOVIETINĖJE LIETUVOJE 1946 M.

ANOTACIJA Straipsnyje atsakoma į du svarbesnius klausimus: pirma, kodėl sovietinės Lietuvos valdžia 1945 m. nutarė atkurti dainų švenčių tradiciją, ir ją organizuoti 1946 m.; antra, kaip valdžiai pavyko savo sumanymą įgyvendinti. Aptariant pirmosios sovietinės Dainų šventės istoriją, pasirengimo jai aplinkybes, remiamasi istoriografijoje mažai arba praktiškai visiškai nežinomais dokumentais, saugomais Lietuvos bei Rusijos Federacijos archyvuose.

RAKTINIAI ŽODŽIAI: etnokultūra, stalinizmas, Dainų šventė, liaudiška kultūra, LKP(b) CK, VKP(b) CK Lietuvos biuras.

ABSTRACT. The article attempts to answer two important questions: why in 1945 the Soviet government of Lithuania decided to re-establish the tradition of song festivals and organize the first such festival in 1946; and to what extent the implementation of the said idea was successful. Analysis of the history of the first Soviet song festival and circumstances surrounding the preparation for the event is based on the little known or practically unknown documents kept in the archives of Lithuania and the Russian Federation.

KEYWORDS: ethnoculture, Stalinism, song festival, folk culture, Central Committee of the Lithuanian Communist Party (Bolsheviks), Lithuanian Bureau of the Central Committee of the Soviet Union Communist Party (Bolsheviks).

Mokslinėje literatūroje jau ne kartą pastebėta, kad sovietinis (stalininis) politinis režimas visomis priemonėmis kovojo su etniškumo (etnokultūros) politizavimu, su tuo, kas paprastai buvo vadinama „buržuaziniu nacionalizmu“¹. Kita vertus, pažymima, kad sovietinė valdžia taip pat aktyviai rėmė įvairias tautiškumo formas, nekėlusias grėsmės režimo stabilumui, ir skatino bei puoselėjo etnokultūros (oficialioje retorikoje – *liaudiškos kultūros*, kuri tapatinta su kaimo, valstiečių kultūra) plėtrą². Tokia valdžios politika aiškinama įvairiai, tačiau paprastai nurodomi keli svarbesni ją nulėmę veiksniai.

Pirma, politinis pragmatizmas: remdama įvairias tautiškumo formas (ir kartu kovodama su bandymais etnokultūrą politizuoti), valdžia tokiu būdu siekė į savo pusę patraukti didžiąją dalį visuomenės – valstietiją ir inteligentiją. *Antra*, dažnai užmirštama, kad nacionalinė stalinizmo politika nebuvo vienalytė, vienakryptė ir nesirėmė tik prievarta bei administravimu. Galima teigti, kad stalinizmo nacionalinė kultūrinė politika buvo gana ambivalentiška ir priešaringa. Taigi, joje vienu metu egzistavo bent kelios „politinės“ linijos ar tendencijos. Stalinizmo politikoje galima aptikti vadinamojo *suartėjimo* ir *suliejimo* tendencijų, skatinusių sovietinį universalizmą, o kartu ir rusifikaciją. Tačiau taip pat nesunku pastebėti valdžios pastangas skatinti etnokultūros vystymąsi ir ją „institucionalizuoti“, t. y. liaudišką kultūrą „padaryti“ oficialios sovietinės dalimi. Valdžios kultūrinei (nacionalinei) politikai būdinga savotiška *dialektika* – „mokymas“ apie sovietinę kultūrą, kuri – nacionalinė forma, socialistinė turiniu – sudarė prielaidas vystytis ir „liaudiškai“ kultūrai.

Trečia, galima manyti, kad bolševikinį požiūrį į *liaudišką kultūrą* veikė „žemosios“ kultūros išvadavimo iš socialinės priespaudos gniaužtų idėjos. Tiesa, kitaip, nei XIX a. vidurio *narodninkų* sąjūdis, bolševikai nemanė „paprastą liaudį“ (ir jos kultūrą) esant „sakralinių tautinių vertybių saugotoja“³. Tačiau liaudiškos kultūros reikšmę naujai sovietinei kultūrai formuoti įvertino⁴. Ir ne tik. Etninę kultūrą (tiksliau, kultūras) steng-

¹ V. A. Kivelson, R. G. Suny, *Russia's Empires*, New York-Oxford, 2017, p. 292.

² R. G. Suny, *The Revenge of the Past. Nationalism, Revolution, and the Collapse of the Soviet Union*, Stanford, 1993, p. 101–106, 117–120.

³ О. Б. Леонтьева, Власть и народ в зеркале исторических представлений российского общества XIX века, *Образы времени и исторические представления. Россия – Восток – Запад*, под ред. Л. П. Репиной, Москва, 2010, с. 870–871.

⁴ Tiesa, R. G. Suny manymu, sovietinė valdžia „etninėje kultūroje [slypinčios] galios“ nesupratusi, žr. R. G. Suny, min. veik., p. 117. Kitur teigiama, kad kai kuriuose Sovietų Sąjungos regionuose (pvz., Pabaltijo respublikose) universalus sovietinio projekto santykis su „etniniu pasididžiavimu“, kitais žodžiais tariant, etnokultūra, buvęs konfliktinis; Р. Г. Сунь и, Советское и национальное: единство противоречий, *Советские нации и национальная политика в 1920–1950е годы*, Москва, 2014, с. 32. O tai reiškia, kad tam tikromis politinėmis aplinkybėmis (režimo krizės atveju) etnokultūra galėjo būti „nacionalinių elitų“ nesunkiai „politizuojama“. Antra vertus, toks pastebėjimas nepaneigia nuostatos, kad sovietinis režimas stengėsi etnokultūrinę raišką „organizuoti“ bei „nukreipti“, t. y. faktiškai stengėsi ją kontroliuoti. Vėlyvojo stalinizmo metais valdžios kontrolė buvo gana efektyvi.

tasi instituciškai „organizuoti“. Sovietų Sąjungoje jau XX a. trečiajame dešimtmetyje imtos steigti įvairios institucijos, kurių tikslas buvo puoselėti „liaudišką“ saviveiklinę veiklą. Kartu tokios institucijos tapo ir naujos sovietinės kultūros sklaidos platformomis (liaudies, kultūros namai, bibliotekos, liaudies universitetai ir pan.). 1925 m. buvo įkurti „Centriniai meno namai kaime“, kurie turėjo ne tik remti kaimo saviveiklą, bet ir „suar-tinti“ miesto ir kaimo kultūras. O 1937 m. buvo įsteigti sąjunginiai N. K. Krupskajos var-do liaudies kūrybos namai. Jie „koordinavo“ kultūros namų, meninės saviveiklos veiklą sąjunginėse respublikose, organizavo įvairius, taip pat ir sąjunginius renginius, kuriuose buvo pristatoma sovietinių respublikų „liaudies kūryba“.

Respublikiniai liaudies kūrybos namai buvo steigiami ir sovietinėse Pabaltijo res-publikose⁵. Lietuvoje tokie namai įkurti Vilniuje 1941 m. balandžio mėn. Jie turėjo organizuoti meno saviveiklos kolektyvus, teikti jiems įvairią „metodinę“ pagalbą ir padėti ruošti meno dekadai Maskvoje. Geriausiems liaudies kolektyvams atrinkti ke-tinta organizuoti „olimpiadą“⁶. Sovietinė Lietuvos vadovybė atnaujinti Liaudies kū-rybos namų veiklą nutarė dar būdama Maskvoje, 1944 m. pavasarį. LSSR liaudies komisarų taryba parengė nutarimo projektą „Dėl pramogų įmonių ir įstaigų veiklos atkūrimo“. Jame pabrėžiama būtinybė „atkurti“ įvairių kultūros bei meno įstaigų veik-lą. Rašyta apie Operos ir baleto teatro veiklos atnaujinimą (jį perkeliant iš Kauno į Vilnių), dramos teatrų, Filharmonijos „atkūrimą“, taip pat naujų „kultūros židinių“ steigimą. Tokių kaip, pavyzdžiui, Kauno muzikinio ir Jaunojo žiūrovo teatro, cirko, meno mokyklų apskrities miestuose ir pan. (didelė dalis tos „programos“ punktų vė-liau buvo įgyvendinta). Taip pat užsiminta apie Liaudies kūrybos namų veiklos at-naujinimą. Dokumente pažymima tokių „įstaigų“ svarba ne tik nacionalinės lietuvių kultūros plėtotei, bet ir „politiniam masių auklėjimui“⁷. Taigi, deklaruodami paramą nacionalinei kultūrai (jos institucijoms), sovietinės Lietuvos vadovai stengėsi „priar-tinti“ valdžią prie daugumos, titulinės tautos, interesų, padaryti ją labiau „sava“. Kita vertus, atkuriamos ar įkuriamos kultūrinės institucijos taip pat turėjo prisidėti prie naujos sovietinės pasaulėžiūros sklaidos.

Savo veiklą Liaudies kūrybos namai atnaujino 1944 m. vėlyvą rudenį. „Meni-nės saviveiklos vienetams“, t. y. įvairiems saviveiklos kolektyvams, siūlyta kuo grei-čiau užmegzti ryšius su Respublikiniais liaudies kūrybos namais ir glaudžiai su jais

⁵ Tokie Liaudies kultūros namai rūpinosi ne tik liaudiškos kultūros puoselėjimu, bet ir atliko svarbią „ideologinę“ funkciją – ugdyti „naują sovietinį žmogų“, socialistinės visuomenės kūrėją. E. Kulbok-Lattik, *The Historical Formation and Development of Estonian Cultural Policy. Tracing the Development of Estonian Community Houses (Rahvamaja)*. Academic dissertation, University of Jyväskylä, 2015, p. 92.

⁶ V. B. Pšibilskis, *Masių kultūrinis švietimas*, Vilnius, 1985, p. 25.

⁷ LTSR LKT nutarimo projektas, rusų k., 1944 03 (?), Lietuvos ypatingasis archyvas, LKP dokumentų skyrius (toliau – LYA LKP), f. 1771, ap. 7, b. 80, l. 9–12.

bendradarbiauti⁸ (namai ėmė veikti prie Meno reikalų valdybos, kuriai nuo 1944 iki 1953 m. vadovavo Juozas Banaitis). Netrukus partijos oficioze pasirodė straipsnis, kuriame išvardyti svarbiausi Liaudies kūrybos namų uždaviniai: globoja, organizuoja ir teikia visokeriopą paramą liaudies kūrybai; ieško talentų ir sudaro sąlygas jiems tobulėti; aprūpina repertuaru įvairius saviveiklos būrelius; organizuoja meno saviveiklos parodas, olimpiadas bei kitus įvairius renginius. Žinutė laikraštyje baigėsi būdingu tam metui politiniu-ideologiniu šūkiu: „Teklesti mūsų liaudies kūryba Stalino konstitucijos saulės spinduliuose“⁹. Respublikiniai liaudies kultūros namai prisiminti ne tik dėl to, kad neblogai apibūdina stalininę kultūros politiką – jie 1946 m. tapo respublikinės dainų šventės organizatoriumi. Tiksliau, vienu iš organizatorių.

Straipsnyje daugiausia dėmesio skiriama valdžios pastangoms bei politikai „organizuoti“ ir „kontroliuoti“ etnokultūrinę raišką. Taigi, iš esmės atsakoma į du klausimus: pirma, kodėl sovietinės Lietuvos valdžia nutarė atkurti dainų švenčių tradiciją ir ją organizuoti 1946 m.; antra, kaip valdžiai savo sumanymą sekėsi įgyvendinti. Apie dainų šventes, jų istoriją Lietuvoje parašyta daug ir įvairaus pobūdžio darbų¹⁰. Vis dėlto ilgą laiką pirmosios sovietinėje Lietuvoje Dainų šventės organizavimo politinių aplinkybių analizės praktiškai nebuvo. Iki Nerijos Putinaitės 2017 m. publikuoto straipsnio paprastai buvo pastebima, kad valdžia šventę stengėsi panaudoti sovietizavimo tikslais, „pridengti sovietinės okupacijos žiaurumus“ ir galiausiai – demonstruoti skirtumą tarp naujo sovietinio režimo ir „smetoninio“¹¹. N. Putinaitė gana išsamiai aptarė šventės organizavimo aplinkybes, repertuaro parinkimą, šventės eigą¹². Apibendrinama tyrimą, ji padarė kelias svarbesnes išvadas: pirmoji sovietinė Dainų šventė liudijo valdžios siekį „kultūrinį tautiškumą“ derinti su „tarybiniu politiškumu, patriotizmu“; antra, šventė naudota kaip sovietinės valdžios legitimavimo įrankis; trečia, „šventė tautiškumą ne vien perkeitė, kontroliava“.

⁸ Partijos oficioze 1944 m. lapkričio mėn. buvo atspausdinta žinutė, kad Vilniuje vėl pradės veikti Liaudies kūrybos namai, kuriuose „bus telkiamas visas mūsų liaudies menas“. Meno gyvenimas Lietuvos TSR, *Tiesa*, 1944 11 07, nr. 103; Meno reikalai, ten pat, 1944 11 26, nr. 118.

⁹ P. S a g a i t i s, Teklesti mūsų liaudies kūryba! ten pat, 1945 02 17, nr. 38.

¹⁰ Istoriografinę apžvalgą galima rasti: O. Ž u k a u s k i e n ė, Dainų šventė kaip kultūrinės atminties veikmė, *Lietuvos kultūros tyrimai*, t. 7: *Dainų šventė: tapatybės savastis ir modernybės trajektorijos*, sud. R. Repšienė, 2015, p. 94–97. Taip pat žr. R. G u d e l i s, Chorai ir dainų šventės Lietuvoje – etninės savimonės problemos (XIX a. II pusė – XXI a. pradžia), *Gimtasai kraštas*. Mokslo darbai / Etnologija, 2009. Prieiga per internetą: http://www.ziemgala.lt/saugykla/pdf/1_gudelis.pdf. [žr. 2019 03 14]. Prieš kelerius metus pasirodė kelios stambios studijos, skirtos dainų švenčių istorijai: *Lietuvos dainų švenčių tradicija, [1924–2014] / The Tradition of Lithuanian Song Celebrations [1924–2014]*, sud. J. Mikutavičius, Vilnius, 2014; R. G u d e l i s, *Nuo Dainų dienos iki tautos šventės*, Vilnius, 2015.

¹¹ V. R u b a v i č i u s, Dainų šventė – lietuvybei tvirtinti ir palaikyti, *Lietuvos kultūros tyrimai*, nr. 7: *Dainų šventė: tapatybės savastis ir modernybės trajektorijos*, p. 22–23.

¹² N. P u t i n a i t ė, 1946 metų dainų šventė: kaip politinė tauta tapo dainuojančia liaudimi, *Naujasis židinys*, 2017, nr. 5, p. 37–47.

vo, bet ir lokalizavo. Jis [tautiškumas] buvo įkurdintas masinėje meno saviveikloje, kuri buvo prižiūrima, kontroliuojama <...> Tautiškumas tapo pramoginis: išimtas iš politinio ar visuomeninio gyvenimo kasdienybės jis tapo tarybinio gyvenimo dekoracija...“¹³ Tokios išvados (gal tik išskyrus trečiąją) prieštaravimų kelti neturėtų. Tiesa, reikėtų pažymėti, kad panaši tendencija – tautiškumą „jungti“ su „tarybinio politiškumu“ – buvo būdinga ir Maskvos politikai Vidurio Europos šalyse, patekusiose į Sovietų Sąjungos įtakos sferą, kur komunistinės, promaskvietiškos jėgos neturėjo tvirtesnės socialinės-politinės atramos visuomenėje. Antra vertus, Maskva iki maždaug 1947 m. įvairius „tautinio komunizmo“ pasireiškimus regione toleravo arba tam tikrais atvejais net rėmė¹⁴. Panašios tendencijos 1946 m. buvo būdingos ir sovietinei Lietuvai.

Pasirengimas Dainų šventei

LKP(b) CK biuras 1945 m. gegužės mėn. svarstė klausimą „Lietuvos TSR kultūros padėtis ir jos vystymo uždaviniai“. Jį biure pristatė trys partijos veikėjai: Antanas Sniečkus, Kazys Preikšas bei Juozas Banaitis¹⁵. Biuras numatė pačias įvairiausias priemones, padėsiančias sukurti „aukšto meninio lygio kūrinius“, kurie savo ruožtu „atspindėtų didvyrišką liaudies kovą fronte ir užnugaryje, Sovietų Sąjungos tautų draugystę ir bolševikų partijos vaidmenį“. Toks menas, biuro manymu, taip pat turėjo ryžtingai kovoti su „buržuazinio nacionalizmo pasireiškimais“. Įdomu, jog tarp priemonių, padėsiančių spręsti anksčiau išvardytus uždavinius bei tikslus, numatyta „atkurti respublikoje dainos švenčių praktiką“. O respublikinę dainų šventę nutarta organizuoti 1946 m. rugpjūčio mėn. (vėliau ji perkelta į liepą, derinant ją su sovietinės Lietuvos metinėmis). Įgyvendinti sumanytą pavesta Meno reikalų valdybai.

Deja, negalima tiksliai atsakyti į klausimą, kas konkrečiai iš sovietinės Lietuvos pareigūnų išskėlė Dainų šventės atkūrimo idėją. Nors žinomi archyviniai šaltiniai neleidžia vienareikšmiškai atsakyti į šį klausimą, todėl galima kelti įvairias versijas. Taigi, neatmestina prielaida, kad idėją pasiūlė J. Banaitis, kuris buvo ne tik Meno reikalų valdybos prie LSSR vyriausybės vadovas, bet ir gerai žinomas kultūros veikėjas, chorvedys¹⁶. Mintis „atnaujinti“

¹³ Ten pat, p. 47.

¹⁴ M. Z a r e m b a, *Komunizm, legitymacja, nacionalizm. Nacionalistyczna legitymacja władzy komunistycznej w Polsce*, Warszawa, 2001, s. 135–173; M. M e v i u s, *Agents of Moscow. The Hungarian Communist Party and the Origin of Socialist Patriotism 1941–1953*, Oxford, 2004, p. 87–110; G. R o b e r t s, *Stalin's Wars. From World War to Cold War, 1939–1953*, New Haven/London, 2008, p. 236–237.

¹⁵ LKP(b) CK biuro posėdžio, įvykusio 1945 05 25, protokolas, LYA LKP, f. 1771, ap. 8, b. 65, l. 27.

¹⁶ Anot gerai J. Banaitį pažinojusį, jam buvo nesvetimos ir tautinio komunizmo nuostatos; V. J a k e l a i t i s, *Saulei leidžiantis – toks buvimas drauge*, t. 1, Vilnius, 2002, p. 200–222.

Dainų šventę galėjo kilti ir kuriam nors iš sovietinės Lietuvos vadovų¹⁷ (labiausiai tikėtina, kad LSSR Aukščiausios Tarybos prezidiumo pirmininkui Justui Paleckiui). Galiausiai ne taip svarbu, kas konkrečiai pasiūlė organizuoti Dainų šventę. Svarbiau, kad sovietinės Lietuvos vadovybė idėjai pritarė. O sprendimą „atkurti dainų švenčių praktiką“ galėjo lemti keli argumentai: organizuodama Dainų šventę, sovietinė Lietuvos valdžia demonstruotų pagarbą lietuviškai kultūrai; antra, galėtų vaizduoti save kaip natūralią tautinių tradicijų tęsėją, turint omenyje faktą, kad po 1930 m. „smetoninėje“ Lietuvoje šventės nebuvo rengiamos.

Gana pagrįstai galima teigti, kad šventės idėjai pritarė ir tuometis VKP(b) CK Lietuvos biuro, faktiškai aukščiausios valdžios institucijos Lietuvoje, vadovas Michailas Suslovas. Apie LKP(b) CK biuro sprendimą jis privalėjo žinoti. Beje, dieną prieš LKP(b) CK biuro posėdį, kuriame nuspręsta „atnaujinti“ Dainų šventę, buvo sušauktas VKP(b) CK Lietuvos biuro posėdis. Gegužės 24 d. sovietinės Lietuvos vadovai bei emisarai iš Maskvos svarstė įvairius klausimus. Daugiausia dėmesio skirta klausimui, kaip per kuo trumpesnį laiką likviduoti „buržuazinį nacionalistinį pagrindį“ ir sutriuškinti vis stiprėjantį ginkluotą pasipriešinimo judėjimą¹⁸. Kovai su pagrindžiu bei partizaniniu judėjimu buvo numatytos įvairios represinės priemonės. O siekiant užsitikrinti respublikos gyventojų paramą, taip pat nutarta aktyvinti kovą su „revoliucinio teisėtumo“ pažeidimais (t. y. nusikaltimais, kuriuos padarė valdžios atstovai) bei sustiprinti „propagandinį darbą“¹⁹. Ir nors tarp „propagandinių priemonių“ apie Dainų šventės organizavimą nekalbėta, visai tikėtina, kad būtent šiame kontekste galėjo atsirasti ir „Dainų šventės atkūrimo“ idėja, dėl kurios bendrai sutarta gegužės 24 d. vykusiam LKP(b) CK biuro posėdyje.

Praėjus dviem mėnesiams po biuro nutarimo, liepos 21 d., Respublikiniai liaudies kūrybos namai kartu su Lietuvos komunistinės jaunimo sąjungos CK surengė savotišką Dainų šventės „repeticiją“ – Vilniuje organizavo pirmąjį jaunimo saviveiklos chorų sąskrydį-varžytuves²⁰. Šis, kaip ir kiti tomis liepos dienomis vykę renginiai – LSSR AT sesija, iškilmingi susirinkimai, masinės demonstracijos – buvo skirti sovietinės valdžios Lietuvoje penkmečiui pažymėti²¹. Tiesa, liepos mėnesį buvo dar keli reikšmingi įvykiai.

¹⁷ Plačiau apie tai, kas galėjo sugalvoti atnaujinti šventę, žr. N. P u t i n a i t ė, min. veik., p. 41–42.

¹⁸ *Lietuvos sovietizavimas 1944–1947m.: VKP(b) CK dokumentai. Dokumentų rinkinys*, sud. M. Pocius, Vilnius, 2015, p. 222–228.

¹⁹ Ten pat, p. 226–227.

²⁰ To meto Sąjungos programiniuose nutarimuose taip pat pažymimas būtinumas „plačiau įtraukti jaunimą į meninę saviveiklą“, propaguoti jaunimui geriausius klasikinius ir liaudies meno pavyzdžius, žr. Ugdyti jaunimo saviveiklą, *Komjaunimo tiesa*, 1945 07 28, nr. 43; LTSR komjaunimo aktyvo susirinkimo, įvykusio 1945 02 10–14 rezoliucija, ten pat, 1945 04 15, nr. 11.

²¹ LTSR AT sesija, skirta Tarybų Lietuvos penkerių metų sukakčiai paminėti, *Tiesa*, 1945 07 22, nr. 169; Iškilmingas Tarybų Lietuvos penkmečio paminėjimas Vilniuje. 60.000 sostinės darbo žmonių demonstracija, ten pat; ten pat, 1945 07 25, nr. 42; Sukaktuvių šventės garbei, ten pat, 1945 07 21, nr. 168; Džiaugsmo paradas Kaune, ten pat, 1945 07 24, nr. 170, Šventės minėjimai provincijoje, ten pat.

Apie vieną jų plačiai rašė oficiali to meto spauda, o kitas buvo nutylėtas. Liepos 10–14 d. Vilniuje buvo sušauktas Lietuvos, praktiškai lietuvių inteligentų, suvažiavimas. Valdžia siekė patraukti į savo pusę iškiliausią inteligentijos dalį ir žadėjo jai savotišką sandėrį – plėtoti nacionalinę lietuvių kultūrą mainais už paramą sovietinei valdžiai²². Ir praktiškai tomis dienomis pradėtas masinis taikių gyventojų trėmimas²³. Štai tokia kontekste įvyko pirmasis respublikinis chorų sąskrydis. Į Vilnių suvažiavo apie 600 dalyvių iš įvairių Lietuvos miestų bei apskričių. Chorų varžytuvės organizuotos Bernardinų sode, o jose dalyvavo chorai iš Utenos, Marijampolės, Zarasų, Panevėžio, Vilkijos, Rokiškio, Vilniaus universiteto studentų, Biržų, Ukmergės, Kauno valstybinio Vytauto didžiojo universiteto (šis choras ir laimėjo „varžybas“). Buvo atliekamos tik lietuvių liaudies (harmonizuotos) dainos, o renginio pabaigoje „buvo išpildyti Tarybų Sąjungos ir Tautos himnas“ (t. y. Vinco Kudirkos „Tautiška giesmė“)²⁴.

Kitą dieną visi choristai susirinko respublikiniame stadione, kuriame kitais metais vyko Dainų šventė. Vėliau toje vietoje įrengtas „Spartako“ stadionas, o jį rekonstravus – „Žalgirio“, kuriame 1950 m. liepą surengta antroji „Tarybų Lietuvos dainų šventė“²⁵. Komjaunimo oficiozas „Komjaunimo tiesa“ rašė: „dar niekad nematė Vilnius tokios didingos liaudies šventės, dar niekad taip galingai neskambėjo gražios liaudies dainos...“²⁶ Iš tikrųjų, sprendžiant iš aprašymų spaudoje, vėl skambėjo iš esmės tik lietuvių liaudies dainos, tiesa, jungtinis choras sudainavo „Dainą apie Staliną“. Chorų pasirodymas vėl baigtas „Tarybų Sąjungos ir lietuvių tautos himnais“. Apskritai šventėje netrūko ir kitų, jau naująjį sovietinį gyvenimo būdą žyminčių simbolių bei akcentų: nugriaudėjo saljutas („pakilo į dangų raketos“), Vilniaus pėstininkų mokyklos kursantai atliko „ritminės gimnastikos pratimus“ ir sudarė žodžius „Garbė didžiajam Stalinui“. Po kursantų „į aikštę išbėgo“ „Dinamo“ vyrai ir moterys, kurie atliko „karines inscenizacijas“, durtuvų kautynės, po jų moksleiviai bei studentai „sudarė milžinišką penkiakampę žvaigždę“. Jos viduje šokėjai atliko kelis tautinius šokius... Baigėsi dainų ir fizikultūros šventė futbolo rungtynėmis tarp Kauno „Spartako“ ir Vilniaus „Dinamo“²⁷.

²² V. S i r u t a v i č i u s, Sovietizacijos ypatybės Lietuvoje 1945 m. vasarą. Lietuvos SSR pirmasis inteligentų suvažiavimas, *Stalininis režimas Lietuvoje 1944–1953 m.*, sud. R. Laukaitytė, Vilnius, 2014, p. 11–36.

²³ Liepos 17 d. iš septynių apskričių buvo išstremtos 383 šeimos (1392 asmenys.); V. T i n i n i s, *Komunistinio režimo nusikaltimai Lietuvoje 1944–1953*, t. 2, Vilnius, 2003, p. 17, 163–167.

²⁴ K. K a v e c k a s, Jaunimo chorų varžybos, *Komjaunimo tiesa*, 1945 07 28, nr. 43; J. R e d a, Dainų ir sporto šventė Vilniuje, *Tiesa*, 1945 07 25, nr. 171. Įdomu, jog partinė spauda apie himnų – SSSR ir lietuvių tautinio, t. y. Tautiškos giesmės – atlikimą neužsiminė.

²⁵ *Vilnius. Vadovas po miestą*, Vilnius, 1955, p. 10; H. Š a d ž i u s, *Lietuvos kūno kultūros ir sporto istorija*, Vilnius, 1996, p. 121.

²⁶ P. P u k y s, Didinga dainų ir fizikultūros šventė, *Komjaunimo tiesa*, 1945 07 28, nr. 43.

²⁷ Ten pat; J. R e d a, Dainų ir sporto šventė Vilniuje, *Tiesa*, 1945 07 25, nr. 171. Taip pat žr. V. J a k e l a i t i s, *Lietuvos Dainų šventės*, Vilnius, 1970, p. 94–100.

Kokias išvadas galima būtų daryti iš šios pirmosios „dainų ir fizkultūros šventės“? Pirmą, datos pasirinkimą akivaizdžiai lėmė politiniai-ideologiniai motyvai. O renginių masiškumas (apie tai išsamiai rašė spauda) turėjo demonstruoti visuomenės paramą naujai sovietinei valdžiai. Antra, šventiniuose renginiuose „liaudiškai kultūrai“ buvo skiriamas ypatingas dėmesys. Panašių renginių būta ir kituose Lietuvos miestuose. Kauno sporto salėje taip pat vyko savotiška liaudies kultūros „peržiūra“: atliktos lietuvių liaudies dainos, organizuoti šokiai. Valdžia spaudoje ir per renginius visaip stengėsi pabrėžti rūpinimąsi liaudies kultūra. Vilniuje antrąją šventės dieną dalyviams ir žiūrovams kalbėjo LSSR AT prezidiumo pirmininkas J. Paleckis, kuris pažymėjo: tik „tarybų valdžia taip nuosekliai ir iš esmės rūpinasi lietuvių liaudies kultūra“. Trečia, pagrindiniai „dainų ir fizkultūros šventės“ renginiai vyko Vilniuje. Jis pasirinktas neatsitiktinai. Tai liudijo sovietinės Lietuvos valdžios siekį Vilnių „padaryti“ ne tik sovietinės Lietuvos sostine, bet ir lietuviškos kultūros centru²⁸. Galiausiai naujoji valdžia demonstravo, kad atsikūrusios sovietinės institucijos gali organizuoti ir kur kas didesnę renginį – respublikinę Dainų šventę²⁹.

Ruošties respublikinei Dainų šventei pradėta iš anksto. Jau gegužės pabaigoje buvo parengta „Dainų šventės repertuaro schema“, kurioje nurodyta, kokios dainos šventėje turėtų ar galėtų skambėti³⁰, šventės repertuaro rinkinys, tik „tarnybiniam naudojimui“, išleistas 1946 m. kovo mėn. Valdžia, siekdama suaktyvinti pasiruošimo darbus, 1946 m. sausio mėn. priėmė dar vieną nutarimą dėl Dainų šventės organizavimo³¹. Jame rašoma, kad šventė vyks tris dienas. Planuota, kad joje dalyvaus apie 5 tūkst. choristų. Taip pat buvo nutarta sudaryti šventės organizacinį komitetą, kurio pirmininku tapo LKP(b) CK sekretorius K. Preikšas, pavaduotoju J. Banaitis. Komiteto nariai buvo švietimo liaudies komisaras Juozas Žiugžda, LLKJS CK sekretorius Eduardas Mieželaitis, LSSR profsąjungų centro tarybos pirmininkas Boleslovas Baranauskas, Liaudies kūrybos namų direktorius Povilas Sagaitis, Vilniaus vykdomojo komiteto pirmininkas Petras Kareckas, Kauno muzikos mokyklos direktorius Nikodemus Martinonis, Valstybinės filharmonijos liaudies ansamblių meno vadovas Jonas Švedas, Vilniaus konservatorijos direktorius Jonas Bendorius, jo pavaduotojas Konradas Kaveckas bei Valstybinės filharmonijos choro dirigentas Antanas Ilčiukas.

²⁸ 1945 m. balandžio mėn. LKP(b) CK biuro ir LSSR LKT nutarimo ketvirtas punktas numatė liaudies komisariatų ir respublikinių įstaigų perkėlimą iš Kauno į Vilnių iki 1945 m. liepos 1 d. Tiesa, kažin ar liepos 1 d. nutarimas buvo įgyvendintas. Mat Vilniuje labai trūko pastatų, o miesto atstatymo darbai vyko ne taip sparčiai, kaip valdžia tikėjosi. LKP(b) CK biuro ir LSSR LKT nutarimas, 1945 04 06, LYA LKP, f. 1771, ap. 8, b. 58, l. 9.

²⁹ V. J a k e l a i t i s, *Lietuvos Dainų šventės...*, p. 95.

³⁰ Dainų šventės atliktieji paruošiamieji darbai, be autoriaus, b. d. [1946], *Lietuvos literatūros ir meno archyvas* (toliau – LLIMA), f. 289, ap. 1, b. 72, l. 70. Plačiau apie šventės repertuarą žr. N. P u t i n a i t ė, min. veik., p. 44–45.

³¹ LTSR LKT ir LKP(b) CK nutarimas, 1946 01 22, Lietuvos centrinis valstybės archyvas (toliau – LCVA), R-754 ap. 12, b. 134, l. 21.

Dokumente buvo ir kitų punktų, kuriuose aptarti įvairūs šventės organizaciniai klausimai. Liaudies komisaras J. Žiugžda „įpareigotas daryti žygių“, kad visos aukštosios mokyklos į šventę atsiųstų kuo didesnius chorus. Taip pat ir gimnazijos turėtų siųsti chorus, kuriuose būtų ne mažiau kaip 50–60 choristų. Prie chorų organizavimo įpareigota prisidėti ir vietos valdžia, vykdomieji bei partijos komitetai (vietos valdžia privalėjo iki vasario mėn. užregistruoti chorus Liaudies kūrybos namuose)³². Tokie „įpareigojimai“ liudijo, kad valdžia siekė organizuoti kuo masiškesnę Dainų šventę ir Vilniuje norėjo matyti kuo daugiau dainininkų iš įvairių Lietuvos vietų. Rūpintasi ir atvykusių choristų priėmimu: P. Kareckas įpareigotas paruošti nakvynės patalpas atvykeliams bei „tinkamą būtinių aprūpinimą“. Taip pat parinkti vietą estradai, vietas gydytojams bei žiūrovams. Prekybos liaudies komisaras Vladas Augustinaitis turėjo užtikrinti šventės dalyvių maitinimą pagal „partinio tarybinio aktyvo normą“. Meno reikalų valdyba – parengti repertuaro projektą bei paskelbti tarybinės dainos konkursą. Taip pat nutarta spaudoje bei radijuje nuo 1946 m. sausio pradėti šventės „populiarizaciją“. Galiausiai atsakomybė už visą „techninį“ šventės aprūpinimą teko Liaudies kūrybos namams³³.

Toks masinis renginys negalėjo vykti be Maskvos palaiminimo ir paramos. Todėl kovo mėn. LSSR Ministrų Tarybos pirmininkas (kovą LKT buvo pervadinta į Ministrų Tarybą) Mečislovas Gedvilas kreipėsi į SSSR Ministrų Tarybos pirmininko pavaduotoją Nikolajų Voznesenskį, prašydamas leisti liepos mėn. organizuoti Respublikinę dainų šventę. Joje, anot M. Gedvilo, turėtų dalyvauti ne mažiau kaip 5 tūkst. choristų. LSSR vyriausybės galva, motyvuodamas tokį sprendimą, rašte aiškino, kad tokios šventės Lietuvoje „turi savo tradiciją“ (pirmoji organizuota dar 1924 m.). Tokios šventės, anot M. Gedvilo, taip pat labai prisideda populiariant liaudies dainas³⁴. Į Maskvą pagal tuometinę tvarką išsiųstas ir SSSR MT nutarimo projektas, kurio antrame punkte prašyta Sovietų Sąjungos vyriausybės „įpareigoti“ finansų ministrą „numatyti“ šventei būtinų lėšų.

Finansinę pagalbą Vilniui Maskva suteikė, neaišku tik, ar tiek, kiek prašyta. Tai liudija aplinkybė, kad organizaciniai šventės darbai vis labiau įsibėgėjo³⁵. Nuo 1946 m. pavasario „Komjaunimo tiesa“ ėmė sistemingai spausdinti straipsnius apie Dainų šventę bei

³²Ten pat, l. 22.

³³LTSR LKT ir LKP(b) CK nutarimas, 1946 01 22, LCVA, R–754, ap. 12, b. 134, l. 23.

³⁴M. Gedvilo raštas SSSR MT pirmininko pavaduotojui N. A. Voznesenskiui, 1946 03 22, ten pat, ap. 4, b. 669, l. 50.

³⁵Apskritai reikėtų pažymėti, kad į sovietinės Lietuvos iniciatyvas, kurioms reikėjo papildomo finansavimo, Maskva iš esmės reaguodavo teigiamai. Tai liudytų toks pavyzdys. Tų pačių metų pavasarį M. Gedvilas kreipėsi į SSRS MT pirmininką J. Staliną dėl finansavimo „valstiečių ūkių perkėlimo į Vilniaus, Trakų, Švenčionių apskritis iš kitų LSSR vietų“. Paramą Lietuvai nutarta skirti. Tiesa, SSRS finansų ministerijos pastangomis ji buvo nežymiai sumažinta; žr. О переселении крестьянских хозяйств в Вильнюсский, Тройкайский, Швенчанский уезды из других уездов Лит. ССР, 1946, Государственный архив Российской Федерации, ф. Р 5446, оп. 48, д. 1689, л. 1–23.

jos repertuarą³⁶. Radijas – transliuoti dainas, įtrauktas į šventės programą³⁷. Šventė „populiarinta“ ir provincijos spaudoje, tiesa, ne taip aktyviai kaip respublikinėje (kai kurių apskričių partijų ir vykdomųjų komitetų laikraščiai apie Respublikinę dainų šventę nerašė arba apsiribojo tik trumpomis žinutėmis³⁸). Į propagandinį darbą įsitraukė ir Respublikiniai liaudies kūrybos namai: saviveiklininkams buvo siuntinėjami „metodiniai laiškai“, kuriuose ne tik pabrėžiama Dainų šventės reikšmė, bet ir teikiamos įvairios konsultacijos (į didžiuosius Lietuvos miestus bei apskričių centrus buvo išsiuntinėti šventės plakatai bei afišos)³⁹. Matyt, visas šis propagandinis darbas davė rezultatą – netruko paaiškėti, kad dalyvių bus gerokai daugiau – apie 12 tūkst. choristų.

Tai vertė kiek keisti ankstesnius šventės organizavimo planus. Birželio mėn. LSSR valdžia vėl kreipėsi į Maskvą, šį kartą į SSSR Ministrų Tarybos pirmininko pavaduotoją Anastasą Mikojaną. M. Gedvilas aiškino, kad į Vilniuje vyksiančią Dainų šventę jau užsiregistravo daugiau nei 11 tūkst. dalyvių. Tai gerokai daugiau, nei numatytas dalyvių skaičius⁴⁰. Todėl LSSR vyriausybės vadovas prašė Maskvos leidimo LSSR prekybos ministerijai skirti choristams „trijų kartų maitinimą per dieną“ ir tam tikslui „įpareigoti“ SSSR prekybos ministrą „išskirti papildomus fondus“ įsigyti: 19,25 tonų mėsos, 6,6 tonų cukraus, 14,6 tonų kruopų ir t.t.⁴¹ Tikėtina, kad ir šį prašymą centras patenkino. Deja, ir vėl neaišku, ar iki galo. Mat liepos pradžioje LSSR vyriausybė vėl kreipėsi į Maskvą ir dar kartą prašė išskirti „papildomus fondus“. Tą patį birželio mėn. Ministrų Taryba ir LKP(b) CK biuras priėmė naują nutarimą „Dėl respublikinės Dainų šventės 1946 metais

³⁶ J. R a j e v s k i s, Į naują liaudies kūrybos barą, *Komjaunimo tiesa*, 1946 03 07, nr. 21; Rengiamės dainų šventei, ten pat, 1946 03 13, nr. 23; Rengiamės dainų šventei, ten pat, 1946 03 24, nr. 28; Rengiamės dainų šventei, ten pat, 1946 03 28, nr. 29; Ruoškimės dainų šventei, ten pat, 1946 03 31, nr. 30; Rengiamės dainų šventei, ten pat, 1946 04 03, nr. 31; Rengiamės dainų šventei, ten pat, 1946 04 11, nr. 33; Rengiamės dainų šventei, ten pat, 1946 05 15, nr. 39; Rengiamės dainų šventei, ten pat, 1946 05 31, nr. 46; A. I l č i u k a s, Dainos interpretacija, ten pat, 1946 06 21, nr. 54.

³⁷ Sprendžiant iš išlikusių programos projektų, joje buvo 23 dainos. Keturios „tarybinės“ („Kantata apie Staliną“, „Daina apie Tarybų tautą“, „Pirmyn, laisvoji Lietuva“ ir I. Dunajevskio „Daina apie tėvynę“), visos likusios „lietuvių liaudies“. Šventės pradžioje jungtinis choras turėjo sugiedoti TSRS ir lietuvių tautinį himnų (Tautišką giesmę).

³⁸ R. K a z y t i s, Ruoškimės respublikinei meno saviveiklos ir dainų šventei, *Panevėžio tiesa*, 1946 04 11, nr. 36; J. V a s a r i n i s, Baigiama pasiruošti dainų šventei, ten pat, 1946 06 22, nr. 66; K. R., Respublikinės dainų šventės belaukiant, *Raudonoji vėliava*, 1946 06 15, nr. 48. Alytaus „Tarybinė Dzūkija“, Kėdainių „Tarybinis kelias“, Lazdijų „Dzūkų žinios“, Marijampolės „Naujas Kelias“ apie Dainų šventę, pasiruošimą jai nerašė.

³⁹ Dainų šventės atliktieji paruošiamieji darbai, be autoriaus, b. d. [1946], LLIMA, f. 289, ap. 1, b. 72, l. 70–70ap.

⁴⁰ M. Gedvilo raštas SSSR MT pirmininko pavaduotojui A. Mikojanui, 1946 06 11, LCVA, f. R–754, ap. 4, b. 694, l. 14.

⁴¹ Ten pat.

pravedimo“, papildantį ankstesnį, sausio mėnesio. Nutarimas išplėtė organizacinio komiteto sudėtį, taip pat sukūrė kelias pakomises, kurios turėjo rūpintis konkrečiais šventės organizavimo klausimais. Į komisijų bei pakomisių sudėtį buvo įtraukti ministrai bei įvairių žinybų atstovai. Apskritai atrodo, kad visa vykdomoji Lietuvos valdžia įsitraukė į šventės organizavimą. Labiausiai galvą valdžiai skaudėjo dėl kelių dalykų: kaip į Vilnių atgabenti tiek žmonių (dokumente jau minima 12 tūkst.), kur juos apgyvendinti bei kaip pamaitinti. Atsakingais už šiuos organizacinius klausimus paskirti LSSR MT pirmininko pavaduotojas Marijonas Gregorauskas, vadovavęs specialiai pakomisei, kurioje buvo geležinkelių vadovai, naujas prekybos ministras Adolfas Ivaškevičius, Vilniaus m. partijos komiteto sekretorius Feliksas Bieliauskas ir kiti⁴². Pasirūpinta nutarime ir choristų „kontrolė“ – miestų bei apskričių partijų komitetai įpareigoti paskirti chorams „politinius vadovus“ iš partijos narių ar komjaunimo aktyvistų ir jų pavardes pranešti organizaciniam komitetui⁴³. „Vadovai“, kaip teigiama K. Preikšo laiške miestų ir apskričių partijų komitetams, turėjo tarp dalyvių „dirbti masinį politinį darbą“ ir būti atsakingi „už politinį-organizacinį chorų stovį“⁴⁴. Taigi, kitais žodžiais tariant, „prižiūrėti“ šventės dalyvius, neleisti įvairių nepageidaujamų reiškinių, taip pat ir „buržuazinių-nacionalistinių išsišokimų“.

„Lietuviška daina senojoje mūsų sostinėje Vilniuje“: Dainų šventės eiga

Po birželio nutarimo imtasi aktyviai spręsti įvairius organizacinius šventės klausimus. Kaip jau minėta, vienas svarbiausių buvo dalyvių atvežimas į Vilnių. Choristai į šventę vyko traukiniais (tik iš Ukmergės važiavo mašinomis, o iš Jurbarko iki Kauno plaukė garlaiviu). Dalis turėjo atvykti jau liepos 16 d. (kitur minima ir liepos 15 d.), kiti dalyviai – 17 ir 18 dienomis. Išvykti planuota liepos 22 d.⁴⁵ Iš geležinkelio stoties dalyviai buvo vežami į „apgyvendinimo vietą kareivinių rajone“⁴⁶ (sovietmečiu – Šiaurės karinis miestelis, kuriame iki 1956 m. buvo dislokuota 16-oji lietuviška divizija). Spaudoje choristų atvykimas aprašytas ypač pakiliai, nors pasitaikė „nedidelių“ organizacinių

⁴² LTSR LKT ir LKP(b) CK nutarimas, 1946 06 12, ten pat, ap. 12, b. 136, l. 23–26.

⁴³ Ten pat, l. 25.

⁴⁴ K. Preikšo raštas miestų ir apskričių LKP(b) sekretoriams, [1946], LLIMA, f. 289, ap. 1, b. 72, l. 146.

⁴⁵ Meno reikalų Valdybos viršininko pavaduotojo V. Pečiūros raštas Gregorauskui, 1946, LCVA, f. R-754, ap. 4, b. 750, l. 42–49, 84. Prie rašto pridėtas ir dalyvių atvykimo į Vilnių grafikas. Sprendžiant iš jo, šventėje dalyvavo chorai ne tik iš Lietuvos, bet ir iš Baltarusijos bei Rusijos SFSR. Iš Gardino turėjo atvykti 324, o iš Kaliningrado srities (Tilžės) – 767 choristai.

⁴⁶ Meno reikalų valdybos viršininko prie LSSR MT J. Banaičio įsakymas, 1946 07 13, LLIMA, f. 289, ap. 1, b. 2, l. 109–110. Dalyvių apgyvendinimo schema, [1946], ten pat, b. 72, l. 24.

nesklandumų⁴⁷. Laikraštyje „Komjaunimo tiesa“ rašyta: „Niekados, turbūt, senoji Vilniaus geležinkelio stotis nematė tiek jaunimo, atvykusio iš įvairių Tarybų Lietuvos vietų į didžią liaudies šventę – Dainų šventę.“⁴⁸ Dauguma dalyvių pirmą kartą atvyko į Vilnių, todėl „svajoto“ kuo greičiau pamatyti istorinę Lietuvos sostinę – Nerį, Gedimino kalną. Panašiai šventiška ir pakiliai apie choristų suvažiavimą į Vilnių rašė ir kita oficiali spauda⁴⁹.

Dainų šventės aprašymuose stengtasi organiškai sujungti du siužetus – lietuvišką kultūrą su sovietine: Vilnių, pasipuošusį raudonomis tarybinėmis vėliavomis, Stalino portretais pagrindinėse gatvėse su istorinėje lietuvių sostinėje skambančia „liaudies daina“⁵⁰. J. Paleckis šventės atidarymo kalboje, pasakyoje liepos 21 d., teigė: „Jie [dainininkai] suplaukė šios dienos dainų šventei į senąją mūsų sostinę Vilnių, kur pirmą kartą suskambs tokio galingumo lietuviška daina, jungdama Gedimino sapną su didingos socialistinės ateities vaizdais.“⁵¹ Ir dėkojo visoms „broliškoms tarybinėms tautoms su didžiąja rusų tauta priešakyje“ bei „didžiajam Stalinui“... Oficialiose kalbose bei laikraščių vedamuosiuose buvo pabrėžiama „liaudies dainos“ mobilizuojanti bei ugdanti galia: ji telkia tautą vykdyti penkmečio užduotis bei „lavina politiškai“⁵². Apibendrinant galima teigti, kad ideologizuotame propagandiniame naratyve Dainų šventė simbolizavo naujos kultūros – tautinės savo forma, socialistinės turiniu – gimimą. Tiesa, atrodo, kad pačioje Dainų šventėje „tautinė forma“ užgožė „socialistinį turinį“. Sprendžiant iš šventės programų, choristai atliko dvidešimt tris kūrinčius⁵³. Pirmiausia sugiedotas Tarybų Sąjungos valsty-

⁴⁷ „Dėl transporto sunkumų“ ne visi choristai spėjo laiku atvažiuoti į Vilnių, žr. V. J a k e l a i t i s, Lietuvos Dainų šventės..., p. 97. Tiesa, šventės metu būta ir visai kitokio pobūdžio „nesklandumų“. Liepos 17 d. dainininkų kolonai žygiuojant gatve į stadioną, milicininkas Višniakovas „saugumo sumetimais“ sustabdė automobilį, kuriame važiavo antrasis Vilniaus m. partijos sekretorius Feliksas Bieliauskas. Šis „taisyklėms nepakluso“ ir išlipęs iš mašinos, matant šventės dalyviams, smogė milicininkui į veidą... Dėl tokio „netaktiško elgesio“ F. Bieliauskas svarstytas LKP biure, jam pareikštas papeikimas (be įrašymo į įskaitos kortelę); LKP(b) CK biuro nutarimas, 1946 07 26, LYA LKP, f. 1771, ap. 9, b. 123, l. 106.

⁴⁸ I. R a u d e n a s, Dainininkai suvažiavo į sostinę, *Komjaunimo tiesa*, 1946 07 19, nr. 66.

⁴⁹ L. O g i n s k a i t ė, Dainos miestas, *Tiesa*, 1946 07 19, nr. 167; Dainininkai atvyko į Vilnių, *Tarybų Lietuva*, 1946 07 19, nr. 165.

⁵⁰ Organizacinis komitetas „kvietė“ choristus, kad šie į šventę atvyktų su „tautiniais rūbais“. Dainų šventės pradžioje „iš tūkstančio krūtininių“ skambėjo „didingas Tarybų Sąjungos himnas“, po to „Lietuvos TSR himnas“. Stadioną papuošė įvairūs „transparantai“ ir „milžiniškas“ J. Stalino portretas... Šventės aprašymus žr. A. D a u j o t a s, Respublikinė Dainų šventė, *Tarybų Lietuva*, 1946 07 21, nr. 167; A. D a n g e r u t i s, Skambėk daina po visą šalį, *Komjaunimo tiesa*, 1946 07 24, nr. 68; M. S l u c k i s, Daina, ten pat; Dainų šventės dalyviai kalba, *Tiesa*, 1946 07 19, nr. 167; Šiandien Vilniuje įvyksta dainų šventė, ten pat, 1946 07 21, nr. 169; Lietuvių tautinės kultūros šventė, ten pat, 1946 07 23, nr. 170; L. O g i n s k a i t ė, Pergalingosios dainos šventė, ten pat.

⁵¹ Justo Paleckio kalba atidarant visuotinę Lietuvos Dainų šventę, ten pat, 1946 07 23, nr. 170.

⁵² Su daina į šviesų gyvenimą!, *Komjaunimo tiesa*, 1946 07 19, nr. 66; Lietuvių tautinės kultūros šventė, *Tiesa*, 1946 07 23, nr. 170.

⁵³ 1946 m. Dainų šventės programa, LLIMA, f. 289, ap. 1, b. 72, l. 64, 123, 144; Dainų šventės programa, *Tiesos specialus leidinys*, 1946 07 19, nr. 2.

binis himnas, po to atliktas „Lietuvių Tautinis Himnas. Žodžiai ir melodija V. Kudirkos“. Po to sudainuota dar dvidešimt viena daina, iš kurių penkias galima būtų vadinti „sovietinėmis“, visos likusios – „lietuvių liaudies“.

Beje, atrodo, kad šventės dienomis Vilnius ne tik atjaunėjo, kaip rašė spauda, bet ir *sulietuvėjo*. Anot lietuvių istorikų, dar iki 1945 m. pabaigos iš Vilniaus išvyko apie 57 tūkst. lenkų tautybės asmenų (1946 m. dar apie 32 tūkst.)⁵⁴. Taigi, šventės išvakarėse LSSR sostinėje smarkiai sumažėjo gyventojų lenkų skaičius. Naciai praktiškai visiškai sunaikino miesto žydų bendruomenę, karo pabaigos sulaukė vos keli tūkstančiai žydų⁵⁵. Todėl 12 tūkst. lietuvių choristų, suvažiavusių į Vilnių iš įvairių Lietuvos vietų, jam suteikė akivaizdžiai lietuvišką pobūdį.

Liepos pradžioje išspręstas dalyvių maitinimo klausimas (Lietuvos valdžiai maitinimas atsiėjo apie 400 tūkst. rb.). Pagal Prekybos ministerijos nustatytą „maitinimo planą“ šventės dalyvio „dienos normą“ sudarė: 250 g mėsos, 40 g taukų, 140 g kruopų, 60 g cukraus ir 800 g duonos. Sunku pasakyti, kaip šita „norma“ derėjo su partiniam tarybiniam aktyvui skiriamais maisto daaviniais, tačiau turint galvoje dramatišką situaciją kai kuriose Sovietų Sąjungos respublikose (o aprūpinant maistu gyventojus keblumų kildavo ir Lietuvoje), davinys choristui atrodė gana solidžiai⁵⁶. Sprendėsi ir kiti organizaciniai klausimai. Šventės išvakarėse buvo baigtas tvarkyti stadionas bei pastatyta estrada⁵⁷. Rūpintasi ir šventės transliacija per radiją – J. Banaitis su tokiu prašymu kreipėsi į Radijo komiteto pirmininką J. Baltušį⁵⁸. Visuomeninių-politinių laidų redakcija gana plačiai informavo

⁵⁴ V. Stravinskienė, *Tarp gimtinės ir tėvynės: Lietuvos SSR gyventojų repatriacija į Lenkiją (1944–1947, 1955–1959 m.)*, Vilnius, 2011, p. 170–171; ta pati, Migracijos procesų poveikis Vilniaus miesto gyventojų etniniams demografiniams pokyčiams 1944–1959 metais, *Lietuvos istorijos metraštis. 2009/2*, 2010, p. 133–151.

⁵⁵ Anot istorikų, iš 58 tūkst. žydų, tarpukaryje gyvenusių Vilniuje; A. B u b n y s, Antrasis pasaulinis karas ir Holokaustas, *Lietuvos žydai. Istorinė studija*, sud. V. Sirutavičius, D. Staliūnas, J. Šiaučiūnaitė-Verbickienė, Vilnius, 2012, p. 466.

⁵⁶ Dalyviai pusryčiams gaudavo „kavos“ ir sausą davinį. Dviem dienoms dalyvis gaudavo: 60 g lašinių, 100 g sūrio ir 140 g dešros. Pietums – karštą patiekalą 200 g (150 g mėsos ir 50 g kruopų), vakarienei – kruopų košę (90 g) ir taukų (23 g). Dainų šventės [dalyvių] maitinimo planas, 1946 07 13, LCVA, f. R–754, ap. 4, b. 694, l. 7–9. Nuo 1945 m. spalio mėn. valdžia padidino maisto normas kai kurioms gyventojų grupėms. „Darbininkas“ dienai turėjo gauti 600 g duonos (vietoj 500), „vaikas mieste“ mėnesiui – 800 g makaronų ir 400 g cukraus. Taip pat buvo padidinti limitai maistui „vadovaujantiems tarybiniam ir partiniam darbuotojams“ (tokių Lietuvoje buvo 4800); buvo numatyti maisto daaviniai sergantiems tuberkulioze (Lietuvoje tokių buvo 2 tūkst.), „antrieji karštieji patiekalai“ (Lietuvoje tokių, kuriems priklausė „antras karštas“, buvo 5 tūkst.), o gydytojams ir mokytojams „papildomai virš normos“ numatyta skirti pietus ir sausus daavinius. СССР ЧКК постановление, 1945 09 21, Государственный архив Российской Федерации, ф. Р 5446, оп. 47, д. 1853, л. 12–13.

⁵⁷ Vilniaus m. Vykdomojo komiteto posėdžių protokolai nr. 17, 1946 06 27, Vilniaus regioninis valstybės archyvas (toliau – VRVA), f. 761, ap. 9, b. 42, l. 10; Vilniaus m. Vykdomojo komiteto sprendimas „Apie stadiono paruošimą Dainų šventei“, 1946 07 05, (rusų k.), 1946 07 05, ten pat, b. 46, l. 78.

⁵⁸ Banaičio raštas Baltušiiui, 1946 07 09, ten pat, f. 289, ap. 1, b. 72, l. 131.

klausytojus apie šventę bei jos eigą. Tiesa, paprastai „informacijos“ radijo žurnalistai sėmėsi iš straipsnių, publikuotų LKP oficioze. Visgi kai kuriais atvejais klausytojams buvo „pasiūloma“ ir partinėje spaudoje nepublikuotos medžiagos, taip pat transliuoti šventės dalyvių atsiliepimai⁵⁹. Valdžia stengėsi kuo labiau populiarinti Dainų šventę. Visa respublikinė spauda publikavo abiejų šventės dienų aprašymus: apie pirmąją dieną vykusias chorų varžybas ir bendrą visų chorų pasirodymą antrąją šventės dieną. „Tiesa“ net išleido specialių priedą „Dainų šventėje“. Galiausiai Dainų šventei buvo skirtas kino kronikos „Tarybų Lietuva“ numeris⁶⁰.

Į Respublikinę dainų šventę valdžia pasistengė „įnešti“ ir „tautų draugystės“ dvasios. Į ją buvo pakviesti ne tik centrinių sovietinių struktūrų – SSSR meno reikalų valdybos vadovai bei darbuotojai, bet ir kitų respublikų atstovai. Pakvietimai į šventę siūsti Rusijos Federacijos, Baltarusijos, Ukrainos, Estijos, Latvijos bei Karelių – Suomų SSR – Meno reikalų valdybų vadovams. Kviestas ir sąjunginių Liaudies kūrybos namų vadovas bei SSSR kompozitorių sąjungos pirmininkas Aramas Chačaturianas⁶¹. Ar visi jie šventėje apsilankė, nežinia, nes lietuviškoje spaudoje svečių atsiliepimų apie Dainų šventę nepublikuota.

Atrodo, kad aukščiausia respublikos bei partinė vadovybė švente, jos organizacija liko patenkinta. Šventė liudijo LSSR valdžios gebėjimą gana sudėtingomis visuomeninėmis-politinėmis ir ekonominėmis sąlygomis organizuoti masinį renginį, reikalaujantį daug pastangų bei lėšų (spaudoje rašyta, kad žiūrovai „plūdo į šventę“ ir ją stebėjo 60–70 tūkst.⁶²). Sprendžiant iš išlikusių archyvinių šaltinių, jokių „lietuviško nacionalizmo pasireiškimų“ neužfiksuota. Meno reikalų valdybos viršininkas J. Banaitis po šventės dėkojo ir apdovanojo pasižymėjusius jos organizatorius bei dalyvius⁶³. Padėkos buvo įrašytos į „darbo knyges“, taip pat įteikti „Atžymėjimo raštai“. Valdybos viršininko įsakyme rašoma:

Respublikinė Dainų Šventė <...> praėjo sėkmingai. Tai buvo ne tik Dainų Šventė, tai buvo lietuvių tautos džiaugsmo šventė atnešta Tarybinės santvarkos. <...> Dabar lietuvių liaudies ir tarybinė daina ne tik plačiai skamba visose Tarybų Lietuvos kampeliuose, ji skamba mūsų broliškose respublikose, ji skamba po visą Tarybų žemę⁶⁴.

⁵⁹ Visuomeninių politinių laidų redakcijos informacijos apie Dainų šventę, 1946, LCVA, f. R–981, ap. 3, b. 54, l. 57–58, 206–210, 223, 227.

⁶⁰ Kino žurnalas „Tarybų Lietuva“, nr. 26–27, prieiga per internetą: <http://www.e-kinas.lt/objektas/kinas/0027/tarybu-lietuva-nr-26-27> [žr. 2018 11 20].

⁶¹ Banaičio raštas LSSR užsienio reikalų ministrui Rotomskiui, 1946 06 06, LCVA, f. 289, ap. 1, b. 72, l. 129.

⁶² Lietuvių tautinės kultūros šventė, *Tiesa*, 1946 07 23, nr. 170. Net ir po kelių rekonstrukcijų stadione tiek žiūrovų netilpo. Todėl visai tikėtina, kad skaičiai spaudoje buvo padidinti. Oficialioje spaudoje mėgta pabrėžti valdžios organizuotų renginių masiškumą.

⁶³ Banaičio įsakymas, 1946 08 09, LLIMA, f. 289, ap. 1, b. 2, l. 130–133.

⁶⁴ Ten pat, l. 130.

Žinomi archyviniai šaltiniai leidžia gana gerai suprasti, kokie buvo sovietinės Lietuvos valdžios tikslai bei uždaviniai organizuojant „pirmąją tarybų Lietuvos Dainų šventę“. Deja, jie neleidžia atsakyti į klausimą – ką jautė, galvojo, patyrė šventės dalyviai, iš įvairių Lietuvos kampelių suvažiavę į „istorinę Lietuvos sostinę Vilnių“. Atrodo, jog absoliuti dauguma choristų buvo jauni žmonės, moksleiviai, studentai, gimę dar Lietuvos Respublikoje (labiausiai tikėtina – trečiojo dešimtmečio antroje pusėje ar pačioje ketvirtto dešimtmečio pradžioje). Jų Lietuvos nepriklausomos valstybės „istorinė atmintis“ buvo gana paviršutiniška, o gyvenimiškai patirčiai, vėlgi tikėtina, didesnę įtaką padarė karas⁶⁵. Valdžiai ši socialinė grupė atrodė pati „patogiausia“ formuojant naują sovietinę lietuvišką kultūrą bei tapatybę.

Keli pastebėjimai vietoj išvadų

Organizuodama „pirmąją tarybinę Dainų Šventę“, Lietuvos valdžia demonstravo susirūpinimą lietuviška liaudiška kultūra, jos vystymu bei populiarinimu. Tokia politika stiprino sovietinės valdžios legitimumą, darė ją labiau „lietuviška“. Negalima ignoruoti ir tos aplinkybės, kad lietuviška liaudiška kultūra padėjo skleisti ir naują sovietinę ideologiją. Dainų šventėje ne tik buvo gausu sovietinės simbolikos, sovietinės kultūros atributus stengtasi sieti su liaudiškos kultūros vertybėmis. Antra vertus, organizuodama šventę, sovietinės Lietuvos vadovybė demonstravo, jog sovietinis politinis režimas „suderinamas“ su lietuviška etnokultūra, o nauja valdžia esanti ankstesnių tautinių tradicijų natūrali tęsėja. Pati viena, be VKP(b) CK Lietuvos biuro pritarimo bei paramos iš Maskvos sovietinė Lietuvos vadovybė šventės organizuoti nebūtų pajėgusi. O tai liudija, kad Sovietų Sąjungos vadovybė tuo metu „tautinio komunizmo“ apraiškas iki tam tikro laipsnio toleravo ne tik Vidurio Europos šalyse, patekusiose Maskvos įtakos sferon, bet ir Lietuvos SSR.

Trečia, organizuoti šventę Vilniuje nuspręsta neatsitiktinai. Iš įvairių Lietuvos vietų suvažiavęs gausus būrys dainininkų trumpam pakeitė miesto tautinį pobūdį – Vilnius „sulietuvėjo“. Tai ne tik liudijo valdžios siekį demonstruoti savo „lietuviškumą“, bet ir ambiciją paversti Vilnių lietuviškos (sovietinės) kultūros centru. Galiausiai LSSR valdžia šventės eiga bei jos organizacija liko patenkinta ir manė, kad išsikeltus uždavinius bei

⁶⁵ Antra vertus, Lietuvos SSR vadovus pasiekdavo žinios apie sovietinei valdžiai „priešiškas bei antitarybines“ pirmiausia aukštosiose mokyklose besimokančių studentų nuotaikas; LSSR NKGB 2-ojo skyriaus vyr. įgaliotinio Minkevičiaus pranešimas A. Guzevičiui, 1945 06 12, LYA, f. 41, ap. 1, b. 148, l. 11–12; A. Guzevičiaus pranešimas apie nuotaikas Vilniaus ir Kauno universitetuose, 1945 06 20, ten pat, l. 29–31; P. Rotomskio ataskaita apie susitikimą su moksleiviais Biržuose, 1945 06 23, ten pat, f. 1771, ap. 8, b. 157, l. 103. Taigi, galima manyti, kad etnokultūrinėmis akcijomis, tokiomis kaip Dainų šventė, valdžia siekė spręsti dar vieną uždavinį – daryti įtaką lietuviško jaunimo nuostatom.

tikslius Dainų šventė pasiekė. Tikėtina, kad pirmosios sovietinės Lietuvos dainų šventės sėkmė lėmė ir tai, kad jos imtos organizuoti periodiškai.

Kartu lietuviškos etnokultūros „aktualizavimas“, jos pavertimas sovietinio politinio režimo dalimi, arba, kitais žodžiais tariant, jos „įteisėjimas ir institucionalizacija“ sudarė prielaidas etninei saviraiškai. Tiesa, vėlyvojo stalinizmo metais tokios raiškos galimybės dėl politinio režimo ideologizacijos buvo ribotos. Tačiau destalinizacijos laikotarpiu jos išsiplėtė.

Publikuoti šaltiniai ir literatūra

Komjaunimo tiesa, 1945, 1946.

Panevėžio tiesa, 1946.

Raudonoji vėliava, 1946.

Tarybų Lietuva, 1946.

Tiesa, 1945, 1946.

JAKELAITIS, Vytautas. *Lietuvos Dainų šventės*. Vilnius: Vaga, 1970.

JAKELAITIS, Vytautas. *Saulei leidžiantis – toks buvimas drauge*. T. 1. Vilnius: Alka, 2002.

Lietuvos sovietizavimas 1944–1947 m.: VKP(b) CK dokumentai. Dokumentų rinkinys. Sudarė ir parengė M. Pocius. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2015.

BUBNYS, Arūnas. Antrasis pasaulinis karas ir Holokaustas. In: *Lietuvos žydai. Istorinė studija*. Sud. V. Sirutavičius, D. Staliūnas, J. Šiaučiūnaitė-Verbickienė. Vilnius: Baltos lankos, 2012.

GUDELIS, Regimantas. Chorai ir dainų šventės Lietuvoje – etninės savimonės problemos (XIX a. II pusė – XXI a. pradžia). *Gimtasai kraštas*. Mokslo darbai / Etnologija, 2009.

GUDELIS, Regimantas. *Nuo Dainų dienos iki tautos šventės*. Vilnius: Lietuvos liaudies kultūros centras, 2015.

KIVELSON, Valerie Annand, SUNY Ronald Grigor. *Russia's Empires*. New York-Oxford: Oxford University Press, 2017.

KULBOK-LATTIK, Egge. *The Historical Formation and Development of Estonian Cultural Policy. Tracing the Development of Estonian Community Houses (Rahvamaja)*. *Academic dissertation*. University of Jyväskylä, 2015.

Lietuvos dainų švenčių tradicija, [1924–2014] / The Tradition of Lithuanian Song Celebrations [1924–2014]. Sud. J. Mikutavičius. Vilnius: Lietuvos liaudies kultūros centras / Pasaulio lietuvių dainų šventės fondas, 2014.

MEVIUS, Martin. *Agents of Moscow. The Hungarian Communist Party and the Origin of Socialist Patriotism 1941–1953*. Oxford: Clarendon Press, 2004.

PŠIBILSKIS, Vygintas Bronius. *Masių kultūrinis švietimas*. Vilnius: Lietuvos TSR aukš. ir spec. vid. mokslo ministerija, 1985.

PUTINAITĖ, Nerija. 1946 metų dainų šventė: kaip politinė tauta tapo dainuojančia liaudimi. *Naujasis židinys*, 2017, nr. 5, p. 37–47.

ROBERTS, Geoffrey. *Stalin's Wars. From World War to Cold War, 1939–1953*. New Haven/London: Yale University Press, 2008.

RUBAVIČIUS, Vytautas. Dainų šventė – lietuvybei tvirtinti ir palaikyti. In: *Lietuvos kultūros tyrimai*, nr. 7: *Dainų šventė: tapatybės savastis ir modernybės trajektorijos*. Sud. R. Repšienė. Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2015, p. 22–23.

SIRUTAVIČIUS, Vladas. Sovietizacijos ypatybės Lietuvoje 1945 m. vasarą. Lietuvos SSR pirmasis inteligentų suvažiavimas. In: *Stalininis režimas Lietuvoje 1944–1953 m.* Sud. R. Laukaitytė. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2014, p. 11–36.

STRAVINSKIENĖ, Vitalija. Migracijos procesų poveikis Vilniaus miesto gyventojų etniniams demografiniams pokyčiams 1944–1959 metais. *Lietuvos istorijos metraštis*. 2009/2, 2010, p. 133–151.

STRAVINSKIENĖ, Vitalija. *Tarp gimtinės ir tėvynės: Lietuvos SSR gyventojų repatriacija į Lenkiją (1944–1947, 1955–1959 m.)*. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2011.

SUNY, Ronald Grigor. *The Revenge of the Past. Nationalism, Revolution, and the Collapse of the Soviet Union*. Stanford: Stanford University Press, 1993.

ŠADŽIUS, Henrikas. *Lietuvos kūno kultūros ir sporto istorija*. Vilnius: Margi raštai, 1996.

TININIS, Vytautas. *Komunistinio režimo nusikaltimai Lietuvoje 1944–1953*. T. 2. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2003.

ZAREMBA, Marcin. *Komunizm, legitymacja, nacjonalizm. Nacjonalistyczna legitymacja władzy komunistycznej w Polsce*. Warszawa: Trio, 2001.

ŽUKAUSKIENĖ, Odeta. Dainų šventė kaip kultūrinės atminties veikmė. In: *Lietuvos kultūros tyrimai*, nr. 7: *Dainų šventė: tapatybės savastis ir modernybės trajektorijos*. Sud. R. Repšienė. Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2015, p. 94–97.

ЛЕОНТЬЕВА, Ольга Борисовна. Власть и народ в зеркале исторических представлений российского общества XIX века. In: *Образы времени и исторические представления. Россия–Восток–Запад*. Под ред. Л. П. Репиной, Москва: Кругъ, 2010, с. 870–871.

СУНИ, Рональд Григор. Советское и национальное: единство противоречий. In: *Советские нации и национальная политика в 1920–1950е годы. Материалы VI международной научной конференции Киев, 10–12 октября 2013 г.* Москва: РОССПЭН, 2014, с. 17–40.

STALINISM AND THE INSTITUTIONALIZATION OF ETHNOCULTURE. THE FIRST SONG FESTIVAL IN SOVIET LITHUANIA IN 1946

Summary

VLADAS SIRUTAVIČIUS

The article attempts to answer two important questions: why in 1945 the Soviet government of Lithuania decided to re-establish the tradition of song festivals and organize the first such festival in 1946; and to what extent the implementation of the said idea was successful. Analysis of the history of the first Soviet song festival and circumstances surrounding the preparation for the event is based on the little known or practically unknown documents kept in the archives of Lithuania and the Russian Federation.

The government of Lithuania viewed the organization of the “first Soviet song festival” as a possibility to demonstrate its concern with Lithuanian folk culture, its development, and promotion. This kind of policy was intended to strengthen the legitimacy of the Soviet government and make it seem more “Lithuanian”. The fact that Lithuanian folk culture helped spread the new Soviet ideology also cannot be ignored. The song festival was not only amply decorated with Soviet symbols, attempts were made to couple the attributes of the Soviet culture with the values of folk culture. On the other hand, organizing the festival the leadership of Soviet Lithuania wanted to show that the Soviet political regime can be in “harmony” with Lithuanian ethno-culture and the new government was a natural successor of former ethnic traditions. However, alone, without the approval of the Lithuanian Bureau of the Central Committee of the Soviet Union Communist Party (Bolsheviks) and the support from Moscow, the government of Lithuania was unable to organize the festival. This suggests that the leadership of the Soviet Union was rather tolerant to the manifestations of “national Communism” not only in the countries of Central Europe that fell under Moscow’s influence but also in Lithuanian SSR.

Besides, the decision to organize the festival in Vilnius was not a random one. Crowds of singers that came to the city from all around Lithuania changed its national composition – Vilnius for once became more Lithuanian. This not only demonstrated the government’s aspiration to show off its “Lithuanian” nature but also its ambition to make Vilnius the centre of Lithuanian (Soviet) culture. Finally, the government of LSSR was satisfied with the organization and course of the festival and believed that it managed to achieve its goals and objectives. Probably the success of the first Soviet song festival resulted in them being organized periodically.

Gauta 2019 m. sausio mėn.
Priimta 2019 m. kovo mėn.

Vladas Sirutavičius – humanitarinių mokslų daktaras, Lietuvos istorijos instituto XX a. istorijos skyriaus vyresnysis mokslo darbuotojas. Mokslinių interesų kryptis – vėlyvasis stalinizmas Lietuvoje.

Adresas: Lietuvos istorijos institutas, Kražių g. 5, Vilnius, LT-01108
El. paštas: vladas.sirutavicius@istorija.lt

Lietuvos istorijos metraštis = The Year-Book of Lithuanian History = Jahrbuch für litauische Geschichte / Lietuvos istorijos institutas; redakcinė kolegija: Gintautas Sliesoriūnas (pirm.)... [et al]. – Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2019.

ISSN 0202-3342

2019 metai 1. – 2019. – 260 p. – Santr. angl. – Bibliogr. nuorodose ir str. gale. –

Metraštyje skelbiami reikšmingi 2019 metų pirmojo pusmečio Lietuvos istorikų darbai, istorijos šaltinių publikacijos, mokslo gyvenimas.

Mokslo žurnalas

Lietuvos istorijos institutas
LIETUVOS ISTORIJOS METRAŠTIS
2019 metai 1

Redaktorė *Ieva Puluikienė*
Maketuotoja *Žydronė Jakonytė*
Dailininkė *Audronė Uzielaitė*
Santraukas į anglų kalbą vertė *Ieva Vitėnienė*

2019 08 19. 17,58 leidyb. apsk. l. Tiražas 150 egz.

Išleido Lietuvos istorijos institutas
Kražių g. 5, Vilnius, LT-01108
Spausdino UAB „Baltijos kopija“
Kareivių g. 13B, Vilnius